

В. Ф. Столяров,

доктор економічних наук, професор,

ORCID 0000-0002-4399-7117,

e-mail: stolyarovvf@ukr.net,

Інститут фізичної економіки ім. С.А. Подолінського, м. Київ

КОМПОЗИЦІЙНИЙ МОНІТОРИНГ РЕГІОНАЛЬНОГО ЛЮДСЬКОГО РОЗВИТКУ

Вступ. У Проєкті Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2027 року «Розвиток та єдність, орієнтовані на людину» позитивним є визначення проблем у сфері [1, с. 43-44]:

- реалізації Державної стратегії регіонального розвитку;
- реалізації Регіональних стратегій розвитку;
- інституційного забезпечення регіонального розвитку.

Під час визначення проблем моніторингу та оцінки державної регіональної політики наголошено, що у сфері політики регіонального розвитку в Україні діє декілька систем-індикаторів, що запровадженні окремими нормативно-правовими актами Кабінету Міністрів України (постанови Уряду № 476 від 2009 р., № 856 від 2015 р., № 932 від 2015 р., № 787 від 2016 р. та № 1029 від 2017 р.).

Проблеми моніторингу та оцінки державної регіональної політики містяться у надмірній кількості наборів індикаторів, змішуванні індикаторів соціально-економічного розвитку регіонів та реалізації регіональної політики разом з необхідністю розробки значної кількості періодичних доповідей, що створює додаткове навантаження на органи державної влади (зокрема на Міністерство розвитку громад і територій України), не створюючи при цьому вичерпної та синтетичної інформації, що була б корисною.

Але наведений перелік постанов Уряду чомусь, на жаль, не включає національні Методики вимірювання людського розвитку для регіонів та вимірювання регіонального людського розвитку, які були затверджені:

– спільною постановою Колегії Держкомстату України та Президії НАН України у 2001 р. за № 182/76 від 05. 04. 2001 р. та від 14. 03. 2001 р.

– рішенням Президії НАН України та колегії Державної служби статистики України від 13.06.2012 р. № 123-м, яка була розроблена Інститутом демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи спільно з Міністерством економічного розвитку і торгівлі України.

Показники Індексу людського розвитку, рівня освіченості населення, середньомісячного рівня доходів у розрахунку на 1 особу, кількості зареєстрованих злочинств (правопорушень), у т.ч. серед підлітків були визнані стратегічними індикаторами моніторингу забезпечення розвитку

людських ресурсів Державної стратегії регіонального розвитку ще на період до 2015 р. (*затверджена постановою Уряду від 21 липня 2006 р. №1001 за підписом прем'єр-міністра України Юрія Єханурова*) [2].

Використовуючи вказані Методики 2001 і 2012 рр., Держкомстат та Державна служба статистики видавали щорічний статистичний бюлетень «Регіональний людський розвиток». Він містив результати розрахунків складових й інтегрального значення Індексу регіонального людського розвитку (ІРЛР) за дев'ятьма аспектами людського розвитку та 92 показниками за Методикою 2001 р. та за шістьма аспектами людського розвитку і 33 показниками за Методикою 2012 р.

Статистичні бюлетені «Регіональний людський розвиток» практично завжди включали Методику виміру ІРЛР 2012 р. і результати рейтингової оцінки місць адміністративних областей на єдиній шкалі, а також його значення в цілому по Україні. Були здійснені перерахунки ІРЛР усіх областей за Методикою 2012 р. на статистичній базі з 2004 р.

Тобто, з'явилися підстави переходу від статистичних спостережень ІРЛР адміністративних областей України до його планово-прогнозних розрахунків з можливими елементами проєктування та оптимізації складових.

Адресно для українського чиновництва та народних депутатів у кожному із наведених статистичних бюлетенів «Регіональний людський розвиток» наголошувалося, що **люди** ставали епіцентром людського прогресу тому, що **людський розвиток** є не лише ключовою метою, а й найбільш важливим детермінантом і чинником соціального і економічного розвитку. **Тобто людський розвиток є як ключовою, так і кінцевою метою.**

Органам державної влади необхідно, з одного боку, більшу увагу зосередити на заохоченні їх (людей) особистого розвитку, посиленні їх ролі у суспільстві та розширенню їх можливостей щодо вибору свого майбутнього. З іншого боку, органам державної влади необхідно дбати, щоб **люди** брали на себе відповідальність як за свій вибір, так і за його реалізацію. Саме ці визначення процесів взаємодії людей та органів державної влади дозволили б перейти від сепаратистських настроїв населення Українського Донбасу у 2014 р. до впровадження в практику ідей і положень бюджетного федералізму.

Планом заходів на 2015-2017 рр. з реалізації Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року, який був затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 7 жовтня 2015 р. № 821, передбачалося в строк до 1 жовтня 2016 р. розроблення та подання на розгляд Уряду проекту акта Кабінету Міністрів України щодо порядку та методики обрахування Індексу конкурентоспроможності регіонів (ІКР) та Індексу регіонального людського розвитку (ІРЛР) та розрахунку їх прогнозних значень на період до 2020 року [6, п. 13].

Але цей захід не був виконаний ні за змістом ні за строками. Натомість, **більш ніж через рік після встановленого терміну його виконання**, 20 грудня 2017 р. Кабінет Міністрів України прийняв постанову №1029 «Деякі питання удосконалення системи моніторингу та оцінки результативності реалізації державної регіональної політики», якою затвердив спрощені Порядок та Методики проведення розрахунку ІКР і ІРЛР [3].

При цьому, наприклад, якщо Планом заходів на 2015-2017 рр. передбачувалося розробити Порядок і Методику для здійснення прогнозних розрахунків ІРЛР, то постановою Уряду від 20 грудня 2017 р. – тільки для узагальнених аналітичних розрахунків фактичних значень ІРЛР по адміністративним областям (за спрощеною схемою оцінки з розміщенням, як інформаційної довідки, на сайті Мінрегіону України без використання в коротко-, середньо- та довгостроковому стратегічному плануванні чи в оперативному управлінні).

Узгодження положень проекту Постанови Уряду з цих питань відбулось 13 квітня 2017 р. у Мінрегіоні України. Авторами була презентована Методика прогнозування ІРЛР за 6-ма блоками з 33-ма показниками, яка пройшла апробацію в Хмельницькій ОДА при розробці «Регіональної програми людського розвитку Хмельниччини у 2016-2020 роках» [4-5]. Але вона не була прийнята до уваги Мінрегіоном України, тому що була підготовлена без грантового фінансування іноземними фондами та контролю вітчизняними кураторами.

Тобто, на виклик часу щодо розробки методичного забезпечення статистичного виміру та прогнозу ІРЛР для проектного регулювання його складових Мінрегіоном України був передбачений, але не здійснений відповідний намір.

Крім того, постановою Уряду від 7 жовтня 2015 р. № 821 при затвердженні Плану заходів на 2015-2017 рр. з реалізації Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року стратегічні індикатори оцінки результативності їх виконання були наведені з урахуванням прогнозних значень тільки на 1 січня 2017 р., тобто фактично на один 2016 р. [6].

Нажаль, індикатори оцінки результативності виконання завдань у 2015-2017 рр. не були визначені по таких заходах, як: відновлення безпеки життєдіяльності та економічна реабілітація

Донецької та Луганської областей; захист національних інтересів та недопущення порушень конституційних прав громадян України на тимчасово окупованих частинах цих областей; створення умов для розв'язання нагальних проблем переселенців; створення умов для зміцнення зв'язків між регіонами та громадами, а також розвиток прикордонних територій.

Натомість, стратегічні індикатори розвитку адміністративних областей були доведені Урядом для ОДА на два місяці пізніше (07 жовтня 2015 р.) і, як ми вже відмітили, з прогнозними розрахунками – тільки на 2016 р. Тобто, виконуючи попередні постанови Уряду, ОДА та Облради не мали реального часу й не спромоглися врахувати ці індикатори при приведенні Регіональних стратегій розвитку у відповідність як з Державною стратегією регіонального розвитку на період до 2020 року, так і при розробці Планів заходів з їх реалізації на 2015-2017 рр.

Головними причинами відсутності узгодженості управлінських рішень і стратегічних вказівок Уряду у 2014 р. можна вважати наступне.

По-перше, відсутність власного досвіду державотворення Мінрегіоном України, якому були передані повноваження від Мінекономрозвитку України щодо методичного керівництва розробленням Регіональних стратегій розвитку і Планів заходів з їх реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки їх кінцевої результативності (в тому числі з використанням відповідного держзамовлення на його своєчасне виконання).

По-друге, відсутність підпорядкованого відомчо-галузевого (по регіональному сектору національної економіки) наукового закладу або агенцій та їх філій, які б упереджено розробляли відповідне інформаційно-методичне забезпечення та здійснювали прогнозні розрахунки. *Центральний апарат міністерства з цим не впорався, а наші пропозиції були проігноровані.*

Уряд України своїми розпорядженнями від 24.06.2016 р. № 474 прийняв, а від 18.12.2018 р. № 1102-р затвердив нову редакцію Стратегії реформування державного управління на період до 2021 року та План заходів з її реалізації на 2019-2021 роки [4, 5].

Зазначена Стратегія начебто відповідає європейським стандартам належного урядування та європейським принципам державного управління SIGMA.

У десяти міністерствах України здійснюється експеримент за сценарієм цієї Стратегії шляхом створення окремих структурних підрозділів з питань реформування державної служби в напрямку підвищення якості формування державної політики та координації її реалізації. Створюються відповідні Директорати, до складу яких на конкурсній основі залучаються фахівці на посади державних експертів з окладами 30,0-50,0 тис. грн. Це в десять разів більше посадових окладів доцентів і професорів у

сфери освіти і науки України, але, на жаль, не запрошуваних на посади державних експертів, тому що вони більш компетентні в проблемах територіального планування і управління.

Постановка проблеми. Мета статті. У проєкті Державної стратегії регіонального розвитку України на період до 2027 р. «Розвиток та єдність, орієнтовані на людину» не визначена і не розглянута така вимога інституційного забезпечення регіонального розвитку, як **"дотримання дисципліни своєчасної підготовки, прийняття, доведення до виконавців та контроль виконання відповідних державних рішень"**, що було притаманно Держплану України минулих часів, а також у перших роках здобутої незалежності, коли в апараті Міністерства економіки України працював збережений кадровий потенціал професіоналів високого рівня духовності, порядності та компетентності.

Постанова Уряду від 6 серпня 2014 р. № 385, якою затверджено Державну стратегію регіонального розвитку України на період до 2020 р., одночасно порушила проголошений в ній принцип **"історичної спадкоємності"** державної регіональної політики, визнавав таким, що втратив чинність «Порядок розроблення, моніторингу та оцінки результатів реалізації Державної стратегії регіонального розвитку» від 16 листопада 2011 р. (п. 2).

Відповідним органам влади доручалося забезпечити у шестимісячний строк розроблення Плану заходів з реалізації Стратегії (п. 3). Тобто, в термін до лютого 2015 р. Натомість, ці рішення Уряду були виконані на вісім місяців пізніше: План заходів на 2015-2017 рр. з реалізації Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 р. (перший етап) був затверджений 7 жовтня 2015 р. постановою № 821 [6]. Він був достатньо змістовний, але з прогнозними значеннями індикаторів на 1 січня 2017 р., тобто лише на один 2016 р. та й після дев'яти місяців 2015 р., а не завчасно – у вересні 2014 р. (за квартал до початку планового періоду згідно нормативними актами колишнього Держплану України).

Новий порядок розроблення Державних і Регіональних стратегій розвитку та Планів заходів з їх реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки результативності їх реалізації був затверджений 11 листопада 2015 р. постановами Уряду № 931 та № 932 [7-8]. До цього часу мав би діяти Порядок, який був затверджений постановою Уряду від 16 листопада 2011 р. № 1189, згідно з яким мав здійснюватися контроль відповідних урядових рішень [9].

План заходів на 2018-2020 рр. з реалізації Державної стратегії регіонального розвитку України на період до 2020 р. (другий етап) був затверджений 12 вересня 2018 р. постановою Уряду № 733 [10], а згідно з нормативними вимогами 2011 р. це мало б здійснитись у липні 2017 р., а відповідно до вимог 2015 р. – у вересні 2017 р. Тобто, це відбулось на

12 місяців пізніше за вимогами 2011 р. та після 8 місяців затримки за вимогами 2015 р. стосовно початку першого етапу його реалізації.

Стратегічні індикатори регіонального розвитку були визначені і доведені органам регіональної влади із затримками на один і два роки, а за нормативними вимогами мали б бути затвердженими у вересні року, який передусє плановим періодам в три та чотири роки.

На відміну від Державної стратегії регіонального розвитку України на період до 2015 р., в новій Стратегії на період до 2020 р. були виключені наступні розділи:

– "Науково-методичне забезпечення реалізації Стратегії";

– "Пріоритетні напрями розвитку регіонів на період дії Стратегії";

– "Показники оцінки реалізації Стратегії (у т.ч. показники узгодження діяльності центральних і місцевих органів виконавчої влади та ОМС щодо розвитку регіонів)".

Перелік щорічних індикаторів, на досягнення прогнозованих значень яких була спрямована Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 р. (за роками, починаючи з 2014 р.), в розрізі трьох цілей для України та регіонів затверджено постановою Уряду від 20 грудня 2017 р. № 1089. Тобто, після трьох років (2015, 2016, 2017 рр.) реалізації Стратегії до 2020 р.

Постановою Уряду від 16 листопада 2011 р. № 1189 був затверджений порядок здійснення моніторингу та оцінки результатів реалізації Стратегії розвитку на період до 2015 року шляхом проведення щорічного моніторингу стану виконання Планів заходів з реалізації Стратегії з відповідними пропозиціями на наступний календарний рік (пп. 7, 8).

Незважаючи на рекомендації вітчизняної економічної науки щодо узгодженості індикаторів Стратегії до 2015 р. з Цілями Розвитку Тисячоліття на період до 2015 р. та з системою показників-індикаторів ІРЛР, вони не були враховані [12].

Перелік щорічних індикаторів, на досягнення прогнозованих значень яких була спрямована Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року (затверджений постановою Уряду від 20 грудня 2017 р. № 1089), включав за ціллю 2 «Територіальна соціально-економічна інтеграція і просторовий розвиток» наступні показники як індикатори ІРЛР:

- 1) демографічне навантаження населення віком 16-59 років;
- 2) загальний коефіцієнт вибуття сільського населення ;
- 3) загальний коефіцієнт смертності;
- 4) рівень безробіття населення віком 15-70 років.

Але, досягнення узгодженості цих показників з показниками-індикаторами ІРЛР не було забезпе-

чено Середньостроковим планом на період до 2020 р.

Вихідним посиленням необхідності підготовки Стратегії на період до 2020 р. стало, начебто завершення строку реалізації попередньої Стратегії на період до 2015 р., а не в результаті подій Другого Майдану в м. Києві (листопад 2013 р. – лютий 2014 р.). Але в подальшому здійснювались періодичні уточнення і доповнення розділів Стратегії для окремих років її реалізації, насамперед стосовно визначення стратегічних індикаторів.

Таким чином, поспішна, зі скороченням на один рік, підготовка Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 р. була виправдана не тільки позачерговими виборами п'ятого Президента України та нового складу Верховної Ради України, але й початком АТО на Українському Донбасі та передчасною передачею повноважень її формування від Мінекономрозвитку до Мінрегіону України.

Тобто, для забезпечення своєчасного впровадження рекомендацій вітчизняної економічної науки (*у часі та за обсягом*) необхідно ввести кримінальну відповідальність керівного складу органів національної і регіональної влади, ОМС та ОТГ (за аналогією як і у заключному розділі V «Контроль за дотриманням бюджетного законодавства та відповідальності за порушення бюджетного законодавства» Бюджетного кодексу України).

Рекомендації зі здійснення пілотних проєктів «Луганщина-ЦРТ», «Донецчина-ЦРТ», «Львівщина-ЦРТ» з 2005 р., «АР Крим-ЦРТ» з 2010 р., розроблення «Національної і Регіональних програм людського розвитку» з 2005-2006 рр., а також використання фінансових нормативів бюджетної забезпеченості людського розвитку з 2011 р. не були інституціоналізовані чинним законодавством і тому, мабуть, не можуть бути підставами відкриття кримінальних справ проти урядовців. *Але українська правова наука повинна цей недолік подолати найближчим часом.*

Проєктами Законів України про довгострокове планування передбачалась розробку Державної стратегії регіонального розвитку здійснювати на десять років. Стратегії регіонального розвитку України, які були прийняті у 2014 та 2015 роках передбачали шестирічний термін їх реалізації, а проєкт Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2027 року – сім років впровадження.

Встановлення таких термінів стратегічного планування виправдовується необхідністю переходу до його організації за досвідом країн – членів ЄС, незважаючи на більш терміновий власний досвід з розробленим вітчизняним науково-методичним забезпеченням на 20, 15, 10 і 5 років.

Таким чином, моніторинг людиноцентристського розвитку в регіонах необхідно починати зі здійснення оцінки дотримання строків розробки нових

державних рішень, їх доведення до виконавців та періодичність контролю.

Виклад основного матеріалу. В узагальненому вигляді алгоритм (логічна схема) моніторингу складових регіонального людського розвитку в умовах виконання національних завдань ЦРТ на період до 2015 р. та ЦСР на періоди до 2027 р. та 2030 р. представлені на рис. 1. Часовий регламент державних рішень необхідно затвердити при розробленні Планового кодексу України (наряду з Бюджетним і Податковим кодексами).

Хмельницький університет управління і права (*засновник Хмельницька обласна рада*) в травні 2016 р. звернувся до прем'єр-міністра України В.Б. Гройсмана з пропозицією щодо використання методичних рекомендацій по удосконаленню оцінки результативності реалізації державної регіональної політики на підставі використання методичних наробок «Статистичне моделювання соціально-економічного розвитку». Пропозиції були підготовлені завідуючим кафедри математики, статистики та інформаційних технологій цього університету, д.е.н., професором Кулиничем Омеляном Івановичем.

Мінрегіон України на це звернення повідомив, що найближчим часом спільно з іншими центральними і місцевими органами виконавчої влади буде проводитися робота щодо удосконалення системи оцінки та моніторингу соціально-економічного розвитку регіонів з урахуванням найкращих практик та методик Європейського Союзу (вих. від 14.06.2016 р. № 9/31.1-288-16).

В рамках цієї роботи будуть опрацьовані подані методичні рекомендації. Крім того, запропоновані рекомендації також були надіслані Мінрегіоном для врахування у роботі Мінекономрозвитку та Держстату.

Тобто і в цьому питанні методичного забезпечення моніторингу соціально-економічного розвитку регіонів Уряд України виявився не самостійним, а під «зовнішнім впливом».

Запрошення д.е.н., професора О.І. Кулиничка до складу Робочої групи Хмельницької ОДА з проблем впровадження системи ППБ в діяльність облдержадміністрації забезпечило використання його методичних наробок для прогнозування ІРЛР на період 2016-2020 рр. за Методикою його виміру 2012 р. на статистичній базі з 2004 р.

Результати прогнозних розрахунків були використані при розробці у 2017 р. першої в Україні Регіональної програми людського розвитку Хмельниччини як адміністративної області [13-17].

На підставі прогнозних розрахунків ІРЛР Хмельниччини на 2016-2020 рр. були рекомендовані дві нові стратегічні цілі для області до 2020 р.

Перша ціль – "Підвищення рівня та якості життя населення області", операційними цілями якої були визначені 7 національних Цілей Розвитку

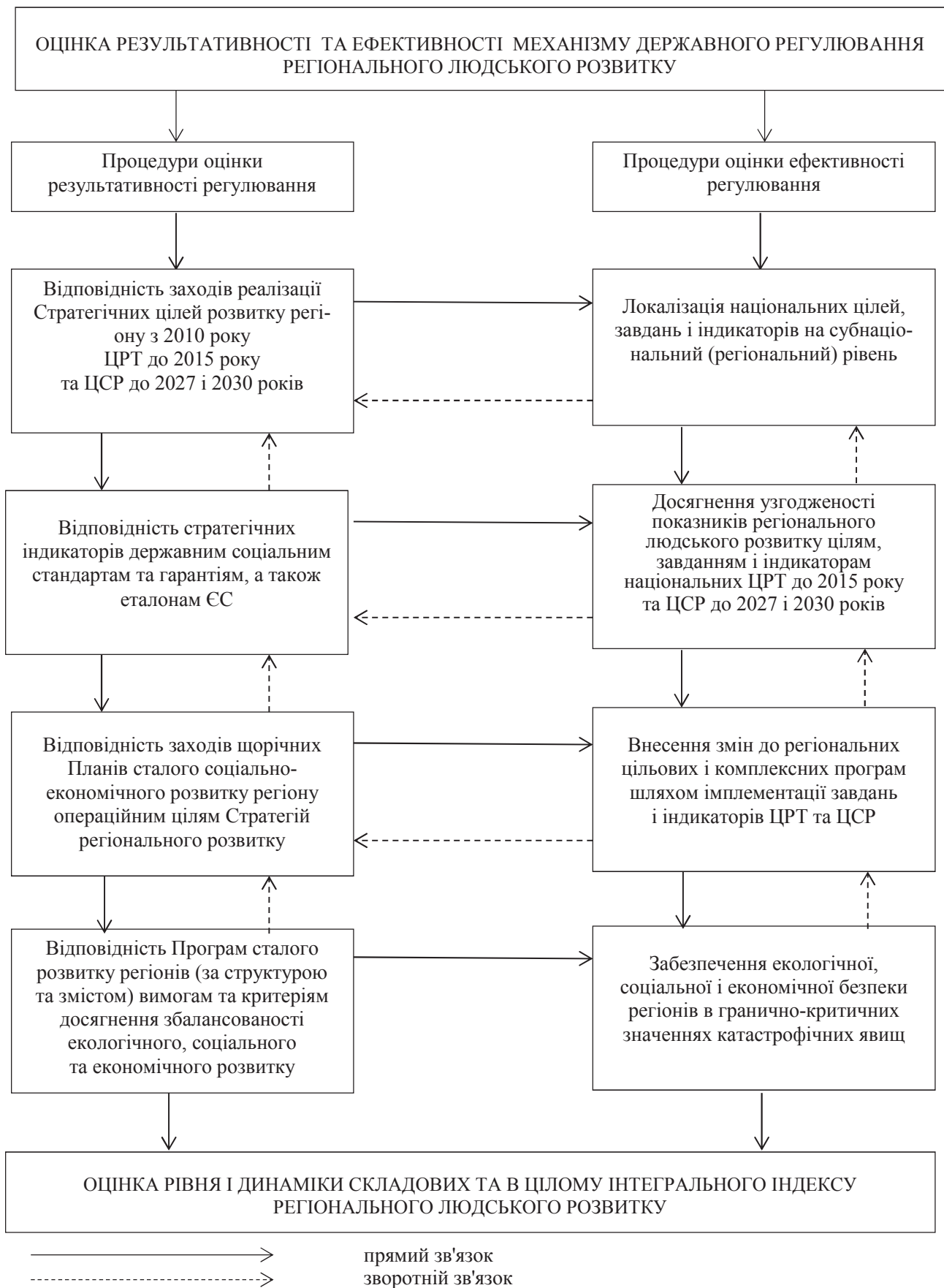

Рис. 1. Логічна схема оцінки результативності та ефективності механізму державного регулювання регіонального людського розвитку

Тисячоліття: 1 "Подолання бідності"; 2 "Забезпечення якісної освіти впродовж життя"; 3 "Забезпечення гендерної рівності"; 4 "Зменшення дитячої смертності"; 5 "Поліпшення здоров'я матерів"; 6 "Обмеження поширення ВІЛ-інфекції/СНІД та туберкульозу і започаткування тенденції до скорочення їх масштабів"; 7 "Сталий розвиток довкілля".

Була складена Матриця національних та цільових індикаторів ЦРТ на період до 2015 р. для Хмельницької і Чернівецької областей порівняно з даними для України в цілому. Отримані відхилення були використані для уточнення Регіональної стратегії розвитку Хмельниччини на період до 2020 р. та для розробки Плану заходів з їх реалізації на 2018-2020 рр.

Друга ціль – "Удосконалення системи стратегічного планування регіонального розвитку на рівні області" з операційним цілями:

2.1. Впровадження механізму державного регулювання регіонального людського розвитку.

2.2. Інституційне забезпечення регіонального розвитку на рівні області (на виконання Постанови Уряду від 07.10.2015 р. № 821 – п. 17).

2.3. Створення Центру сталого розвитку як наукового підрозділу Хмельницького університету управління та права (на прикладі Центру сталого розвитку Ужгородського національного університету).

2.4. Проведення Регіональних консультацій в адміністративних районах області щодо адаптації і локалізації 17 Цілей Сталого Розвитку і підготовка відповідної науково-аналітичної доповіді.

2.5. Оцінка результативності та ефективності реалізації 58-ми Цільових програм, що знаходяться на контролі Облради, та визначення пріоритетних регіональних комплексних програм, до яких необхідно внести зміни щодо імплементації завдань та індикаторів досягнення областю Цілей Розвитку Тисячоліття на період до 2020 року.

2.6. Розробка Програми сталого (еколого-соціального) розвитку Хмельницької області на період до 2020 року, виходячи з завдань та індикаторів покращення Індексу регіонального людського розвитку.

2.7. Розробка Стратегії сталого (еколого-соціального) розвитку Хмельницької області на періоди до 2027 р. та до 2030 р. і Плану заходів з їх реалізації на 2021-2023 рр., 2024-2027 рр., 2028-2030 рр.

Регіональна програма людського розвитку Хмельницької області на 2016-2020 рр. крім завдань досягнення 7 ЦРТ включала додатково **підпрограми "Охорона здоров'я", "Культура і мистецтво", "Фізична культура і спорт"**. Структура цих підпрограм включала 9 розділів [18, с. 86-87]:

1. Місія підпрограми в досягненні Цілей Розвитку Тисячоліття (ЦРТ) та Цілей Сталого Розвитку (ЦСР) на період до 2020 року. Призначення підпрограми у структурі Регіональної програми людського розвитку Хмельниччини на 2016-2020 рр.

2. Система показників оцінки, прогнозування і планування людського розвитку в області.

3. Стратегічні індикатори Регіонального людського розвитку в області за роками.

4. Соціальні нормативи України, стандарти та еталони країн – членів ЄС.

5. Матеріально-технічна база людського розвитку в області.

5.1. Діюча МТ база: перелік об'єктів, місце розташування, стан фізичного та морального зносу, укомплектованість фахівцями, наявність фінансування.

5.2. Потреба в модернізації діючих об'єктів та створення нових:

- наявність та необхідність розробки проекту;
- поточний та капітальний ремонт;
- реконструкція зі збереженням або з розширенням потенціалу;

– нове створення або нове будівництво;

– оснащення обладнанням, засобами зв'язку, комп'ютерною технікою, Інтернет;

– реставрація пам'яток культури, історії та архітектури;

– підготовка і перепідготовка кадрів.

6. Доцільні джерела та прогнозні обсяги фінансування:

– місцевий бюджет;

– державний бюджет;

– спільне фінансування з державного та місцевого бюджетів;

– державно-приватне партнерство;

– секторальна бюджетна допомога ЄС;

– міжнародна технічна допомога на місцевий розвиток;

– прямі іноземні інвестиції;

– кредити і гранти;

– благодійні фонди та спонсорська допомога;

– соціальні облігації.

7. Перелік обласних цільових, комплексних, інвестиційних програм і проектів, до яких необхідно внести зміни щодо імплементації місцевих завдань та індикаторів досягнення ЦРТ та ЦСР: назва програми, термін дії, документ затвердження, завдання та індикатори.

8. Заходи щодо зменшення негативного впливу подій і обставин та збільшення позитивного впливу місцевої адміністрації на людський розвиток.

9. Відповідальні виконавці по роках.

Розповсюдження досвіду розробки першої в Україні Регіональної програми людського розвитку Хмельниччини можна було здійснити ще у 2017 р. при розробці облдержадміністраціями Планів заходів на 2018-2020 роки з реалізації Державної і Регіональних стратегій розвитку одночасно з їх уточненням на період до 2020 року.

Але Уряд України 20 грудня 2017 р. прийняв Постанову № 1029 «Деякі питання удосконалення системи моніторингу та оцінки результативності ре-

алізації державної регіональної політики», в якій затвердив спрощену Методику та Порядок проведення розрахунків Індексу регіонального людського розвитку [3].

Методика виміру ІРЛР 2017 р. включає три блоки з 8 показниками, які начебто характеризують складові регіонального людського розвитку (табл. 1).

У спрощеній системі оцінки ІРЛР тільки один показник використовується як дестимулятор –

коефіцієнт смертності від навмисного самоушкодження, на 100 тис. осіб наявного населення, просантиміле.

У попередній Методиці 2012 року з 33 показників 22 розглядалися як показники-стимулятори людського розвитку, а 11 – як показники-дестимулятори, то результати їх прогностичних розрахунків ставали основою обґрунтування конкретних пропозицій у Планах заходів на 2018-2020 роки для реалізації Регіональних стратегій на період до 2020 року.

Таблиця 1

**Показники, що застосовуються для розрахунку
Індексу регіонального людського розвитку з 2017 р.**

№ з/п	Найменування показника	Характеристика показника	Відповідальний за подання даних
1. Довге та здорове життя			
1.1	Середня очікувана тривалість життя при народженні, років	Інтегральний показник здоров'я населення	Держстат
1.2	Загальний коефіцієнт приросту (скорочення) чисельності населення, на 1000 осіб наявного населення, проміле	Інтенсивність зростання (скорочення) чисельності населення	Держстат
1.3	Коефіцієнт смертності від навмисного самоушкодження, на 100 тис. осіб наявного населення, просантиміле	Вплив на психічне здоров'я населення соціальної нестабільності та напруженості у суспільстві	Держстат
2. Добробут та гідні умови праці			
2.1	Обсяг видатків місцевих бюджетів (з урахуванням міжбюджетних трансфертів) на одну особу, гривень	Стан формування фінансової бази для розвитку в регіонах, у тому числі соціальної спрямованості (на освіту, охорону здоров'я та соціальний захист населення)	Мінфін
2.2	Відношення середньої заробітної плати до мінімальної, разів	Фактичний розмір середньомісячної заробітної плати в регіонах відносно законодавчо встановленої мінімальної заробітної плати як основної державної гарантії у сфері оплати праці	Мінсоцполітики
2.3	Рівень працевлаштування зареєстрованих безробітних, відсотків до кількості громадян, які мали статус безробітного протягом року	Створення сприятливих умов для працевлаштування зареєстрованих безробітних	Мінсоцполітики
3. Освіта			
3.1	Чистий показник охоплення дошкільними навчальними закладами дітей віком три – п'ять років, відсотків до загальної кількості дітей такого віку	Рівень соціалізації дітей дошкільного віку, що сприяє їх фізичному та психічному розвитку	Держстат
3.2	Кількість випускників вищих навчальних закладів I-IV рівня акредитації, відсотків до загальної кількості населення у віці 25-70 років	Рівень освітньо-кваліфікаційної підготовки дорослого населення	Держстат

Складено за джерелом [3].

Затверджений вказаною Постановою Уряду Порядок проведення розрахунку ІРЛР намічено здійснювати у такій послідовності:

1) Мінфін, Мінсоцполітики та Держстат проводять збирання та розрахунок даних за показниками, зазначеними у табл. 1, та подають їх щороку до 15 липня Мінрегіону для проведення розрахунку Індексу регіонального людського розвитку;

2) Мінрегіон узагальнює подану інформацію та надсилає її щороку до 1 серпня Раді міністрів Авто-

номної Республіки Крим, обласним, Київській та Севастопольській міським держадміністраціям;

3) Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські держадміністрації на підставі отриманої інформації подають щороку до 25 серпня Мінрегіону аналітичну записку про основні тенденції зміни значень цих показників (див. табл. 1);

4) Мінрегіон:

– на підставі отриманої інформації проводить розрахунок Індексу регіонального людського розвитку відповідно до Методики проведення розрахунку Індексу регіонального людського розвитку та подає його щороку до 15 вересня Кабінетові Міністрів України;

– оприлюднює результати розрахунку Індексу регіонального людського розвитку разом із аналітичними записками Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських держадміністрацій про основні тенденції зміни значень показників на своєму офіційному веб-сайті.

Тобто, спрощена схема моніторингу та рейтингової оцінки ІРЛР достатньо трудомістка як за ієрархією, так і у часі і тому має чисто інформаційний характер. У її використанні не передбачено зворотних зв'язків від центральних органів виконавчої влади до органів влади адміністративних областей і адміністративних районів для здійснення державного регулювання регіонального людського розвитку.

У вересні 2018 р. Директорат регіонального розвитку Мінрегіону України надрукував розрахунки ІРЛР за 2017 р. за 8 показниками трьох аспектів людського розвитку в 22 адміністративних областях України (крім Луганської, Донецької і АР Крим).

Оцінки ІРЛР за 2017 р. по областях представлені не як аспекти регіонального людського розвитку, а як напрями досліджень: «Довге та здорове життя», «Добробут та гідні умови праці», «Освіта». При цьому динаміка зміни інтегральних значень ІРЛР була наведена починаючи з 2013 р. по всіх областях та в цілому по Україні.

По Луганській і Донецькій областях та АР Крим з 2014 р. здійснення розрахунків ІРЛР визнано не коректним у зв'язку з відсутністю інформації по частині тимчасово окупованих територій України.

У 2017 р. в цілому по Україні за цією методикою (три аспекти, вісім показників-індикаторів, які не були перевірені на дійсність виміру людського розвитку) ІРЛР склав 0,65. Числове значення ІРЛР в цілому по Україні одного порядку зі значенням ІЛР при порівнянні країн у світовому вимірі.

Тобто, складається враження, що придуманий Мінрегіоном за ініціативою Уряду новий метод виміру ІРЛР для того, щоб продемонструвати наступне: після Революції Гідності 2014 р. Україна дійсно ввійде до 50 кращих країн світу у 2020 р. згідно з «Середньостроковим планом пріоритетних дій Уряду на період до 2020 року» (за розпорядженням Кабінету Міністрів України від 03.04.2017 р. №275-р). *Можливо керівництво Уряду не відрізняло показники ІЛР (Індекс людського розвитку) від ІРЛР (Індекс регіонального людського розвитку)!*

Перші десять місць рангової оцінки ІРЛР за результатами 2017 р. згідно зі стисло розглянутою Ме-

тодікою зайняли м. Київ (0,80) та наступні області: Львівська (0,71), Київська (0,70), Чернівецька (0,69), Харківська (0,68), Тернопільська (0,67), Закарпатська (0,66), Волинська (0,65), Івано-Франківська (0,65), Рівненська (0,65).

Результати розрахунків ІРЛР за Методикою 2017 р. засвідчують про наявність від'ємного значення загального коефіцієнту приросту (скорочення) чисельності населення на 1000 осіб наявного населення крім м. Києва. А от як або в якій мірі це позначилось на зростанні обсягів видатків місцевих бюджетів з урахування міжбюджетних трансфертів на одну особу не оцінено.

Натомість результати аналізу динаміки таких складових оцінки ІРЛР як рівень працевлаштування зареєстрованих безробітних, відношення середньої заробітної плати до мінімальної, коефіцієнт смертності від навмисного самоушкодження на 100 тис. осіб наявного населення можливо і служитимуть для обґрунтування відповідних додаткових заходів через рік після їх виміру, тобто на 2019 р. (при уточненні Плану заходів на 2018-2020 рр. з реалізації Регіональних стратегій розвитку на період до 2020 р.).

Числові оцінки ІРЛР для адміністративних областей за Методикою 2017 р. визначені однаковими для наступних груп областей: 0,65 – Волинська, Івано-Франківська, Рівненська, України в цілому; 0,64 – Дніпропетровська, Сумська, Черкаська, Хмельницька; 0,63 – Полтавська, Миколаївська, Одеська, Вінницька, Закарпатська; 0,62 – Житомирська, Херсонська; 0,61 – Кіровоградська і Чернігівська.

Тобто, спрощена Методика 2017 р. не дозволяє здійснювати рейтингові оцінки місць областей на єдиній шкалі виміру їх ІРЛР, а також здійснювати порівняння ІРЛР областей з середнім значенням ІРЛР України в цілому, як критерію фінансового вирівнювання регіонального людського розвитку, а також можливого критерію розподілу коштів з Державного фонду регіонального розвитку.

Крім того, наявна відсутність диференціації рейтингової оцінки складових і інтегрального значення ІРЛР адміністративних областей України для оцінки ефективності державної регіональної політики та для обґрунтування заходів щодо її підвищення тільки за вказаними трьома «напрямами» людського розвитку і з використанням тільки 8 показників-індикаторів, з яких тільки один – деструктивний, як дестимулятор.

Але в серпні-вересні 2018 р. за даними Держстату України рейтингові оцінки ІРЛР 2017 р. залишаються більш продуктивними для обґрунтування відповідних заходів за результатами оцінки динаміки 33 показників – індикаторів усіх 6 аспектів людського розвитку в регіонах за Методикою 2012 р. (табл. 2). *Розрахована д.е.н., доцентом Куліничем Романом Омеляновичем.*

Таблиця 2

Прогнозні розрахунки ІРЛР Хмельницької області на період до 2020 р.

Блоки	Показники	Роки				
		2016	2017	2018	2019	2020
Відтворення населення	Сумарний коефіцієнт народжуваності	1,665	1,688	1,712	1,735	1,758
	Дитяча смертність (смертність дітей у віці до 5 років), ‰	9,360	9,170	8,990	8,810	8,640
	Середня очікувана тривалість життя при народженні, років	71,960	72,150	72,350	72,540	72,730
	Ймовірність чоловіків дожити від 20 до 65 років	0,620	0,630	0,640	0,650	0,650
	Ймовірність жінок дожити від 20 до 65 років	0,875	0,881	0,886	0,892	0,897
Соціальне середовище	Коефіцієнт злочинності (кількість зареєстрованих злочинів на 100 тис. населення)	992,430	1012,88	1033,75	1055,05	1076,78
	Кількість хворих з вперше встановленим діагнозом активного туберкульозу (на 100 тис. населення)	55,840	55,770	55,710	55,650	55,580
	Кількість хворих з вперше встановленим діагнозом алкоголізму і алкогольних психозів, розладу психіки та поведінки внаслідок вживання наркотиків та інших психоактивних речовин (на 100 тис. населення)	127,740	128,690	129,640	130,600	131,570
	Кількість дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування (на 100 тис. дітей 0-17 років)	868,460	868,910	869,370	869,830	870,280
	Коефіцієнт підліткової народжуваності (15-17 років)	14,320	14,440	14,570	14,700	14,830
	Кількість померлих від навмисного самоушкодження (на 100 тис. населення)	18,750	18,780	18,800	18,830	18,860
Комфортне життя	Забезпеченість житлом у містах (загальна площа у розрахунку на 1 особу), кв. м.	16,500	16,350	16,190	16,040	15,890
	Питома вага квартир (одноквартирних будинків), обладнаних централізованою каналізацією та водовідведенням у сільській місцевості, %	13,395	14,390	15,385	16,380	17,375
	Питома вага квартир (одноквартирних будинків), обладнаних централізованим газопостачанням або підлоговою електроплитою у сільській місцевості, %	89,390	89,480	89,570	89,670	89,760
	Інтегральний показник стану навколишнього середовища	0,548	0,547	0,547	0,546	0,545
	Планова ємність амбулаторно-поліклінічних закладів (на 10 тис. населення)	204,633	206,465	208,298	210,130	211,963
	Обсяг реалізованих населенню послуг (у розрахунку на 1 особу), грн	875,628	944,256	1012,88	1081,51	1150,14
Добробут	Рівень бідності за відносним критерієм, % (питома вага населення, еквівалентні сукупні витрати якого не перевищують 75 % медіанного рівня)	29,445	29,378	29,319	29,268	29,222
	Питома вага домогосподарств які робили заощадження, або купували нерухомість (ОУЖД), %	18,692	18,681	18,671	18,660	18,649
	Кількість мінімальних продуктових кошиків, що можна придбати на середньодушовий дохід в регіоні	3,483	3,611	3,738	3,866	3,993
	Валовий регіональний продукт на душу населення, грн	28758,47	33535,383	39105,762	45601,407	53176,008
	Нааявність базового набору товарів тривалого користування, (питома вага домогосподарств, у яких були наявні всі товари базового набору: телевізор, холодильник, пральна машина)	80,410	82,125	83,840	85,555	87,269
Гідна праця	Рівень зайнятості населення (частка зайнятих серед населення 18-65 років), %	59,643	59,384	59,127	58,870	58,615
	Рівень безробіття (частка безробітних серед населення 18-65 років), %	9,197	9,057	8,920	8,784	8,651
	Частка працівників, які отримують зарплату менше 1,5 прожиткових мінімумів, %	18,170	16,815	15,561	14,400	13,327
	Частка працівників, які працюють в умовах, що не відповідають санітарно-гігієнічним нормам, %	22,482	22,871	23,267	23,669	24,079
	Співвідношення середньої заробітної плати до мінімальної	2,498	2,551	2,605	2,660	2,716
	Рівень охоплення соціальним страхуванням (частка застрахованих осіб у зайнятому населенні), %	42,378	40,252	38,233	36,315	34,494
Освіта	Чистий показник охоплення дошкільними навчальними закладами дітей 3-5 років, %	94,016	95,094	96,184	97,286	98,401
	Охоплення загальною середньою освітою дітей шкільного віку (6-18 років), %	99,109	99,118	99,127	99,136	99,145
	Частка осіб із вищою освітою серед населення 25 років і старше, %	36,093	36,593	37,100	37,614	38,135
	Середня тривалість навчання осіб віком 25 років і старше, років	11,706	11,812	11,920	12,028	12,137
	Середній бал за результатами Зовнішнього незалежного оцінювання (по всіх предметах)	148,685	148,337	147,989	147,642	147,294
Індекс людського розвитку в Хмельницькій області		3,750	3,781	3,811	3,842	3,873

Метою статті є розробка алгоритму комплексної оцінки ІРЛР з використанням прийомів композиції його складових та факторів.

Рейтингові оцінки адміністративних областей України за ІРЛР доцільно доповнити наступними рекомендаціями та пропозиціями завершеного за участі к.е.н. Шинкарюк Оксани В'ячеславівни пошукового науково-методичного забезпечення механізму державного регулювання регіонального людського розвитку [12, 13, 17, 19-22].

Загальний алгоритм комплексної рейтингової оцінки складових та інтегрального значення ІРЛР реалізується у чотири етапи:

Перші три етапи комплексної рейтингової оцінки передбачають аналіз розвитку і ранжування адміністративних областей за відповідними ознаками:

- перший етап: за головними компонентами соціально-економічного розвитку областей;
- другий етап: за факторним аналізом соціально-економічного розвитку областей, які згруповані у відповідні кластери;
- третій етап: за станом соціально-економічної безпеки розвитку областей.

На четвертому етапі комплексної рейтингової оцінки людського розвитку адміністративних областей розрахунки складових і інтегрального значення ІРЛР здійснюються за регіонами, які згруповані на перших трьох етапах. Саме цими процедурами забезпечується досягнення комплексності рейтингової оцінки людського розвитку адміністративних областей України, як більш об'єктивної у порівнянні з діючими схемами і системами – індикаторами їх здійснення.

Результати дослідження. Розглянемо алгоритм комплексної оцінки ІРЛР більш детально (рис. 2). На першому етапі рейтингові оцінки областей України за ІРЛР проводиться групування адміністративних областей за 4-ма головними компонентами, запропонованими О.А. Рядно і О.В. Беркут [23, с. 63]. Першу головну компоненту формують три показники з найбільш позитивним факторним навантаженням: оборот роздрібною торгівлю; коефіцієнт зайнятості; середньомісячна номінальна заробітна плата працівників, а також один показник із значним негативним факторним навантаженням – частка населення із середньодушовими еквівалентними загальними доходами на місяць нижче прожиткового мінімуму.

До складу другої складової головної компоненти входять наступні показники з позитивним навантаженням – капітальні інвестиції; прямі іноземні інвестиції в регіони України; обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг), фінансові результати підприємств до оподаткування.

Третю головну компоненту складають один показник з позитивним навантаженням – коефіцієнт покриття експорту імпортом та один показник з негативним навантаженням – коефіцієнт міграційного приросту (скорочення) населення. Четверта головна

компонента формується тільки одним показником з позитивним навантаженням – загальний обсяг витрат за напрямками інноваційної діяльності.

Надалі, на другому етапі комплексної рейтингової оцінки регіонального людського розвитку адміністративних областей за визначеними О.А. Рядно і О.В. Беркут показниками-факторами проводиться кластерний аналіз за всіма наборами даних, які вони здійснили по кожному часовому зрізу окремо за 2009-2013 рр. та одночасно для всіх п'яти років спостереження.

Результати кластеризації областей характеризуються наступним чином.

Кластер 5 утворили Донецька та Луганська області, як найбільш стабільні.

Перша головна компонента визначається високим значенням розвитку промисловості і рівня заробітної плати.

Друга головна компонента має значення нижче середнього рівня по Україні.

Третя головна компонента (рівень розвитку зовнішньої торгівлі в грошовому еквіваленті) є найбільшою по Україні, що компенсує негативний вплив міграції в цих регіонах.

Четверта головна компонента засвідчує значення «інноваційності» обох областей в цілому нижчого середнього рівня по Україні.

Кластер 4 містить Київську, Одеську та Харківську області. За першою головною компонентною ці три області займають перші позиції по Україні: показники компоненти мають максимальні значення.

Друга головна компонента є середньою по Україні (перехід між кластерами – з 1-го до 2-го, а потім до 4-го у 2009-2010 рр. відбувався за рахунок збільшення обсягу прямих іноземних інвестицій).

Зменшення третьої головної компоненти було обумовлено зменшенням коефіцієнта покриття експортом імпорту з одночасним збільшенням коефіцієнта міграційного приросту (скорочення) населення. Ця компонента має тенденцію до зменшення і четверта головна компонента – «інноваційність» – є нижчою середнього рівня по Україні.

Кластер 3 утворили Дніпропетровська, Запорізька і Полтавська області. Значення першої головної компоненти є близьким до середньої по Україні, а значення другої головної компоненти є найбільшими по Україні – за ефективністю роботи підприємств усі три області є лідерами по Україні. Високі значення третьої головної компоненти поступаються тільки кластеру 5, а значення четвертої головної компоненти є максимальним серед усіх кластерів. Якість життя населення областей є вищою за середню по Україні.

Кластер 2 характеризується нестабільним складом, до якого входять області, які містяться в кластері 1: АР Крим, Вінницька, Волинська, Івано-Франківська, Кіровоградська, Львівська, Сумська, Черкаська, Чернігівська, Чернівецька (стабільно до кластеру 2 входить тільки Миколаївська область).

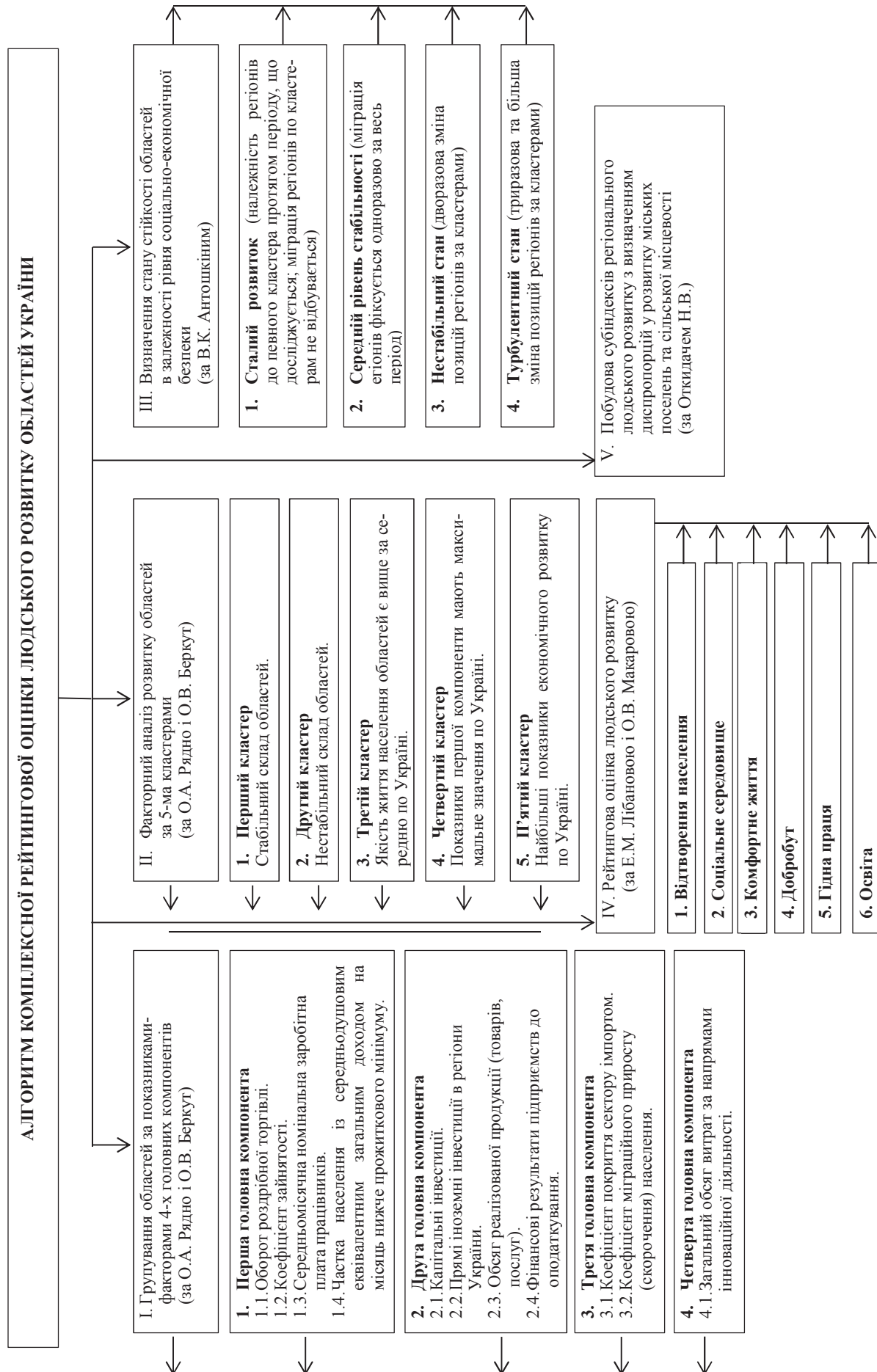

Рис. 2. Логічна схема етапів і процедур комплексної рейтингової оцінки ІРЛР

Кластер 1, навпаки, характеризується стабільним складом областей протягом всього періоду дослідження (2009-2013 рр.). Це Житомирська, Закарпатська, Рівненська, Тернопільська, Херсонська, Хмельницька області.

У цілому обидва останні кластери характеризуються найнижчими показниками економічного розвитку та якості життя населення порівняно з іншими кластерами. Тобто, на другому етапі комплексної рейтингової оцінки адміністративних областей України за ІРЛР доцільно їх здійснювати в межах кожного з розглянутих п'яти кластерів факторного аналізу за розглянутими компонентами.

На третьому етапі комплексної рейтингової оцінки ІРЛР адміністративних областей рекомендується проводити статистичну кластеризацію областей за рівнем соціально-економічної безпеки (СЕБ) за критеріями, запропонованими В.К. Антошкіним [24-26].

Перший статистичний кластер утворює група регіонів з високим рівнем СЕБ, який характеризується високими показниками своєї макроекономічної, соціальної та зовнішньоекономічної безпеки. Такі регіони, завдяки територіальному розміщенню та акумулюванню великих обсягів трудових резервів, промислового та інвестиційно-інноваційного потенціалу, здатні створювати та мобілізувати значну долю загального обсягу фінансових ресурсів (шляхом оподаткування) та доданої вартості для задоволення власних потреб в адекватному обсязі своїх ресурсів.

Другий статистичний кластер складають області з низькими показниками своєї макроекономічної, соціальної та зовнішньоекономічної безпеки, оскільки значення їх складових нижчі середнього рівня в цілому по Україні. Це області з низьким рівнем соціально-економічної безпеки.

В.К. Антошкін вважає, що низький рівень соціально-економічної безпеки регіонів спричиняється зниженими показниками доходів населення, спадом народжуваності, збільшеною кількістю пенсіонерів, які не здатні працювати та створювати додану вартість та призводить до зменшення доходів місцевих бюджетів шляхом оподаткування.

У зв'язку з цим виникає потреба в додаткових коштах на підтримку промислових підприємств, забезпечення новими робочими місцями та залучення інвестиційних ресурсів. Результати його досліджень засвідчують наявність:

по-перше, прямого взаємозв'язку між діючим потужним промисловим потенціалом та значними обсягами трудових ресурсів для забезпечення сталого соціально-економічного рівня безпеки та здатності протистояти кризовим явищам в економіці;

по-друге, зворотного зв'язку між низьким рівнем соціальної безпеки та економічним розвитком регіонів, що обумовлюється виявленням таких чинників дестимулювання, як високі значення еконо-

мічно неактивного населення та зростання рівня безробіття.

У сукупності це зменшує трудовий потенціал регіону і вказує на його нездатність забезпечення потреб розвитку власними силами.

На основі проведеного дослідження В.К. Антошкін запропонував визначення стану стійкості регіонів України в залежності від рівня соціально-економічної безпеки [24, с. 70].

1. **Сталий розвиток** (належність регіонів до певного кластера протягом всього періоду з 2004 по 2013 р.; міграція регіонів по кластерам не відбувається) – Дніпропетровська, Донецька, Одеська, Харківська області, м. Київ, м. Севастополь, Вінницька, Волинська, Житомирська, Закарпатська, Івано-Франківська, Ровенська, Тернопільська, Хмельницька, Черкаська, Чернівецька, Чернігівська області (62% в загальній кількості регіонів України).

2. **Середній рівень** стабільності (міграція регіонів фіксується одноразово за весь період) – Запорізька, Сумська, Херсонська, Кіровоградська області (14% в загальній кількості регіонів України).

3. **Нестабільний стан** (дворазова зміна позицій регіонів за кластерами) – Луганська, Київська, Миколаївська, Полтавська області (14% в загальній кількості регіонів України);

4. **Турбулентний стан** (триразова та більша зміна позицій регіонів за кластерами) – АРК Крим і Львівська область (7% в загальній кількості регіонів України).

Міграція регіонів у кластерах з високим рівнем СЕБ до кластерів з низьким рівнем СЕБ включно після 2007 р. була зумовлена різким спадом кількісних значень складових безпеки, а зворотній рух регіонів мав місце тільки після 2012 р. Тобто, Україна ще не досягла рівня СЕБ регіонів докризового періоду 2007-2008 рр.

У той же час, за результатами дослідження, В.К. Антошкіним встановлено, що 62% регіонів України має стабільний стан стосовно рівня СЕБ та не підлягали кризовим явищам у період 2007-2008 рр. Зазначене доцільно враховувати при проведенні рейтингової оцінки адміністративних областей України за окремими складовими та інтегральним значенням ІРЛР.

На третьому етапі комплексної рейтингової оцінки регіонів за ІРЛР доцільно використовувати також комплекс показників оцінки стану екологічної, соціальної та економічної безпеки областей в системі корпоративного управління (бізнес, влада, громадськість), яку обґрунтували В.Ф. Столяров і С.В. Кукарцева [27, с. 21].

Вони вважають за необхідне і доцільне перехід до корпоративного управління безпекою регіону, що передбачає досягнення соціальної узгодженості та збалансованості інтересів місцевої влади, бізнесу та організованої громадськості.

У таких умовах стає можливим визначення еколого-, соціально-, економікоєфективних масштабів

господарської діяльності на території в межах екологічної (11 показників), соціальної (9 показників без індикаторів соціальних хвороб) та економічної (13 показників) безпеки регіону.

При цьому інтегровані індикатори-показники екологічної, соціальної та економічної безпеки регіону, з одного боку, розраховуються у процентах, грн, роках та в оцінках на 100 тис. населення, а, з іншого боку, нормуються, як правило, у процентах до валової доданої вартості території.

Тобто в процесах моніторингу регіонального людського розвитку на рівні адміністративних областей першочергової уваги потребують проблемні питання контролю і аналізу індикаторів екологічної безпеки, соціальної безпеки та економічної безпеки. В зв'язку з цим до повноважень обласних Державних адміністрацій має бути віднесено визначення порогових значень цих індикаторів і забезпечення на їх основі соціальних стандартів життя населення підвідомчої території незалежно від їх місця розташування по відношенню до обласного та районного центрів.

Докорінний перегляд критерію визначення індикаторів економічної безпеки на регіональному рівні (як своєрідного каркасу національної безпеки, що забезпечує стійкість держави) в контексті удосконалення обліку, аналізу та управління зовнішньоекономічною діяльністю (ЗЕД) пропонує здійснити М.М. Олексієнко [28]. Він, як експерт-аналітик регіонального розвитку Львівської МГО «Інститут міжнародних економічних досліджень» та здобувач Національного інституту стратегічних досліджень, обґрунтував із урахуванням національних інтересів процедури раннього виявлення і мініміза-

ції можливих зовнішніх і внутрішніх ризиків і загроз ефективній ЗЕД регіону.

Розглядаючи інтегральний характер зовнішньоекономічної безпеки держави як низку взаємопов'язаних структурних складових, він як дослідник одночасно розкриває їх як сукупність умов забезпечення сталого саморозвитку національної економіки і генерації в ній інноваційних зрушень, як найповнішу реалізацію національних переваг у міжнародному поділі праці, збереженні національного багатства та екологічного стану довкілля для наступних поколінь.

На четвертому етапі рейтингової оцінки регіонів за ІРЛР на обласному рівні доцільно використовувати методичні підходи до побудови субіндексів регіонального людського розвитку з визначенням диспропорцій у розвитку міських поселень та сільської місцевості, які обґрунтував М.В. Откидач (табл. 3) [29, с. 154].

Необхідно також підкреслити, що однією з головних ознак дезагрегування національних завдань 17 глобальних Цілей Сталого Розвитку на період до 2030 року також визначено класифікаційну ознаку «за типом місцевості проживання – міська або сільська» в 23 індикаторах восьми завдань зі 172 індикаторів вісімдесяти шести завдань [31, с. 128-147].

Таким чином, диференціація системи показників та процедур моніторингу регіонального людського розвитку на субнаціональному (обласному) рівні дозволяє більш об'єктивно оцінити соціально-економічну політику місцевих органів виконавчої влади щодо підвищення якості життя населення сіл, селищ, міст (у т.ч. ОТГ), районів та областей в цілому.

Таблиця 3

Індексні значення міських поселень та сільської місцевості за аспектами людського розвитку

2013 рік		Україна, індексні значення		Відношення індексних значень міських до сільських	Значення за регіонами (min – max)	
		Міські поселення	Сільська місцевість		Міські поселення	Сільська місцевість
Блоки показників	Відтворення населення	0,68	0,70	0,98	0,62-0,76	0,62-0,76
	Соціальне середовище	0,44	0,32	1,36	0,33-0,92	0,23-0,62
	Комфортне життя	0,71	0,61	1,16	0,53-0,78	0,44-0,78
	Добробут	0,62	0,53	1,18	0,40-0,93	0,39-0,75
	Гідна праця	0,61	0,57	1,08	0,49-0,71	0,51-0,76
	Освіта	0,89	0,72	1,24	0,84-0,93	0,66-0,78
Інтегральні значення		3,95	3,44	1,15	3,54-4,46	3,16-3,90

Складено М.В. Откидачем [29, с. 154].

На доповнення до діючої методики вимірювання регіонального людського розвитку впровадження розрахунків субіндексів людського розвитку міських поселень та сільської місцевості буде сприяти більш системному державному регулюванню міжпоселенських процесів в ході усунення

регіональних диспропорцій у сучасних умовах створення ОТГ.

Моніторинг регіонального людського розвитку є третім провідним елементом механізму державного регулювання на рівні адміністративних областей України, який розроблений в докторській ди-

сертациі к.е.н., доцентом кафедри фінансів Бердянського університету менеджменту і бізнесу Шинкарюк Оксаною В'ячеславівною за роки стажування в Науково-дослідному фінансовому інституті Мінфіну України та у докторантурі Науково-дослідного економічного інституту Мінекономіки України [12, 13, 17, 19-22].

В механізмі державного регулювання регіонального людського розвитку першим провідним елементом є визначення цілей розвитку, моделювання, прогнозування і планування людського розвитку в регіоні, а другим провідним елементом – фінансування відповідних завдань і заходів.

Кожен з цих провідних елементів має по три основні процедурні складові, загальними серед яких є процедури розробки, аналізу і контролю виконання Національної і Регіональних програм та Національних і Регіональних планів дій щодо збалансованого сталого розвитку, органічно акумулюючого соціальні (людські), екологічні та економічні аспекти.

Алгоритм функціонування механізму державного регулювання регіонального людського розвитку включає блок розрахунків рівня і динаміки складових та в цілому ІРЛР для оцінки його результативності та ефективності.

В умовах реформування органів місцевого самоврядування та територіальної організації влади при обґрунтуванні нової регіональної карти держави процедури та результати комплексної рейтингової оцінки складових та в цілому ІРЛР можуть стати аргументами переформатування соціально-економічного простору та адміністративно-територіального устрою держави.

Середнє значення ІРЛР в варіантах групування областей при переформатуванні соціально-економічного та територіального простору України може стати додатковим критерієм формування нової регіональної карти держави відповідно до вимог економіко-статистичних принципів ЄС.

В сучасних умовах розробки та прийняття ОДА і Обласними радами Регіональних стратегій адміністративних областей на період до 2027 року та Планів заходів на 2021-2023 роки з їх реалізації пріоритетними складовими моніторингу регіонального людського розвитку доцільно визнати:

– вибір і дезагрегування стратегічних індикаторів національних завдань Цілей Сталого Розвитку на період до 2027 року [30];

– оцінку і аналіз стану виконання локалізованих національних завдань Цілей Розвитку Тисячоліття на період до 2015 року і у разі необхідності розробка заходів щодо завершення їх досягнення у 2021-2023 рр. [31];

– прогнозні розрахунки 33 показників людського розвитку за 6-ма блоками з визначенням динаміки показників-дестимуляторів для розробки відповідних заходів щодо нейтралізації їх негативного впливу або зміни на позитивну динаміку за кожною областю на період до 2027 р. [15, 17];

– забезпечення статистичної та методичної узгодженості стратегічних індикаторів 7 Цілей Розвитку Тисячоліття (2000-2015 рр.) зі стратегічними індикаторами 17 Цілей Сталого Розвитку (2016-2030 рр.) та системою показників-стимуляторів та показників-дестимуляторів людського розвитку в регіонах України з оптимізацією складових і в цілому ІРЛР [30-32].

Використовуючи досвід Робочої групи Хмельницької ОДА з проблем впровадження системи ППБ в діяльність облдержадміністрації, стає доречним рекомендувати усім закладам вищої освіти регіонів затверджувати теми курсових і випускних кваліфікаційних робіт освітнього ступеня "бакалавр" та "магістр" з практичних питань життєдіяльності населення базового, районного і обласного рівня в контексті людиноцентристського розвитку регіонів та держави.

Впровадження реальних розробок молодих спеціалістів буде сприяти підвищенню рівня прогнозу і планово-аналітичної роботи в органах виконавчої влади різних рівнів державного управління при визначенні та обґрунтуванні стратегічних цілей, стратегічних пріоритетів та стратегічних індикаторів, і як результат – підвищенню рівня та якості життя українського народу нашої соціальної, суверенної, незалежної, правової і унітарної держави.

Література

1. **Проект** Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2027 року "Розвиток та єдність, орієнтовані на людину". Київ: Міністерство розвитку територій і громад, 2019. 80 с.
2. **Про затвердження** Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 21 липня 2006 р. № 1001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1001-2006-%D0%BF>.
3. **Деякі** питання удосконалення системи моніторингу та оцінки результативності реалізації державної регіональної політики: Постанова Кабінету Міністрів України від 20 грудня 2017 № 1029. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1029-2017-%D0%BF>.
4. **Деякі** питання реформування державного управління України: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24.06.2016 р. № 474-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/474-2016-%D1%80>.
5. **Про внесення** змін до розпоряджень Кабінету Міністрів України від 24 червня 2016 р. № 474 і від 27 грудня 2017 р. № 1013: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 18.12.2018 р. № 1102-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1102-2018-%D1%80>.
6. **Деякі** питання реалізації у 2015-2017 роках Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року: постанова Кабінету Міністрів України від 7 жовтня 2015 р. №821. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/821-2015>.
7. **Про затвердження** Порядку розроблення Державної стратегії регіонального розвитку України і плану заходів з її реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації зазначених Стратегії і плану заходів: Постанова Кабінету Міністрів України від 11 листопада 2015 р. №931. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/931-2015-%D>

8. **Про затвердження** Порядку розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації зазначених регіональних стратегій і планів заходів : Постанова Кабінету Міністрів України від 11 листопада 2015 р. №932. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/932-2015-%D0%BF>.
9. **Про затвердження** Порядку розроблення, моніторингу та оцінки результатів реалізації Державної стратегії регіонального розвитку : Постанова Кабінету Міністрів України від 16 листопада 2011 № 1189. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1189-2011-%D0%B>.
10. **Деякі питання** реалізації у 2018-2020 роках Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року : Постанова Кабінету Міністрів України від 12 вересня 2018 № 733. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/733-2018-%D0%BF>.
11. **Про внесення** змін до Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року : Постанова Кабінету Міністрів України від 20 грудня 2017 № 1089. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-2017-%D0%BF>.
12. **Шинкарьок О. В.** Становлення та розвиток інформаційно-методичного забезпечення моніторингу регіонального людського розвитку (в контексті реалізації національних завдань ЦРТ). *Моделювання та інформатизація соціально-економічного розвитку України*. 2016. №1. С. 40-58.
13. **Шинкарьок О. В.** Становлення передумов впровадження державного регулювання регіонального людського розвитку в Україні (від цілей людського розвитку до завдань сталого розвитку). *Економіка та держава*. 2016. № 8. С. 70–78.
14. **Корнійчук О. О., Столяров В. Ф., Шинкарьок О. В.** Формування механізму державного регулювання стійкого людського розвитку Хмельницької області (від ідеї до експерименту): Ч. 1 – Стан і проблеми державного регулювання). *Економіка та держава*. 2017. № 3. С. 4-15.
15. **Корнійчук О.О., Столяров В. Ф., Шинкарьок О.В.** Формування механізму державного регулювання стійкого людського розвитку Хмельницької області (від ідеї до експерименту): Ч. 2 – Перспективи державного регулювання по-новому). *Економіка та держава*. 2017. № 4. С. 4-15.
16. **Столяров В.Ф., Шинкарьок О.В.** Соціально адекватний менеджмент регіонального людського розвитку в Українському Донбасі та на Поділлі (виклики, наміри та реалії виміру 2003-2013; 2017-2027): частина 1: Метрологія людського розвитку та проблеми менеджменту в регіоні. *Економічний вісник Донбасу*. 2019. № 2 (56). С. 229-256.
17. **Столяров В.Ф., Шинкарьок О.В.** Соціально адекватний менеджмент регіонального людського розвитку в Українському Донбасі та на Поділлі (виклики, наміри та реалії виміру 2003-2013; 2017-2027): частина 2 Парадигма людяності, гармонії та місії регіону. *Економічний вісник Донбасу*. 2019. № 3 (57). С. 241-281.
18. **Шинкарьок О. В., Сігайов А. О.** Інституалізація провідних елементів механізму державного регулювання регіонального людського розвитку (I частина: визначення цілей, прогнозування і планування розвитку). *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2016. № 3 (35). С. 80-92.
19. **Шинкарьок О. В., Сігайов А. О.** Інституалізація провідних елементів механізму основних складових механізму державного регулювання регіонального людського розвитку (II частина: фінансування людського розвитку). *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2016. № 4 (36). С. 121-138.
20. **Шинкарьок О.В., Сігайов А.О., Столярова В. В.** Інституалізація провідних елементів механізму державного регулювання регіонального людського розвитку (Частина III (попередня). Моніторинг регіонального людського розвитку). *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2017. Вип. 1(37). С. 60-72.
21. **Шинкарьок О. В., Сігайов А. О., Столярова В. В.** Інституалізація провідних елементів механізму основних складових механізму державного регулювання регіонального людського розвитку (III основна частина: моніторинг людського розвитку). *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2018. № 1 (41). С. 74-88.
22. Інституалізація провідних **Шинкарьок О. В., Сігайов А. О., Столярова В. В.** елементів механізму основних складових механізму державного регулювання регіонального людського розвитку (III заключна частина: моніторинг людського розвитку). *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2018. № 2(42). С. 73-84.
23. **Науково-практичний** коментар до Бюджетного Кодексу України // кол.авт.; заг. ред. Ф.О. Ярошенка ; від. вик. наук. ред. В.Ф.Столяров. – 2-е вид., доп. та перероб. Київ : Державна навчально-наукова установа «Академія фінансового управління», Український державний університет фінансів та міжнародної торгівлі, 2011. 560 с.
24. **Політика** інтеграції українського суспільства в контексті викликів та загроз подій на Донбасі: національна доповідь / [Лібанова Е.М., Горбулін В.П., Пирожков С.І. та ін.]; за ред. Е.М. Лібанової. Київ : НАН України, 2015. 363 с.
25. **Романюк С. А.** *Розвиток регіонів у відкритій економіці: теорія, політика, практика*: монографія. Київ: НАДУ, 2013. 408 с.
26. **Столярова В.В., Овчаренко Т.В., Калашнікова Л.М.** Становлення бюджетного федералізму в Україні та особливості сучасного Донбасу. *Економічний вісник Донбасу*. 2019. № 3 (57). С. 89-102.
27. **Столяров В. Ф., Кукарцева С. В.** Механізм регіонального розвитку національної економіки. Київ : КНУТД, 2006. 36 с.
28. **Олексієнко М. М.** Удосконалення обліково-аналітичного аспекту розвитку соціально-економічних систем регіонів України як нагальна передумова зміцнення економічної безпеки держави. *Фінансовий механізм забезпечення сталого розвитку соціально-економічних систем*: колективна монографія / за заг. ред. Л.І. Антошкіної, С.А. Навроцького. Бердянськ : Ткачук О.В., 2016. С.121-141.
29. **Откидач М. В.** Методичні підходи до побудови субіндексів регіонального людського розвитку. *Демографія та соціальна економіка*. 2016. № 1. С. 145-157.
30. **Цілі** розвитку тисячоліття «Україна – 2010»: національна доповідь. Київ : Міністерство економіки України, 2010. 108 с.
31. **Цілі** сталого розвитку «Україна – 2030»: національна доповідь. Київ : Міністерство економіки України, 2017. 174 с.
32. **Столяров В.Ф., Шинкарьок О.В., Столярова В.В.** Організаційно-методичне забезпечення узгодженого стратегічного управління соціально-економічним розвитком регіонів та держави в трансформаційних умовах. *Стратегічні пріоритети соціально-економічного розвитку України*: кол. многр. ; за ред. В.Ф. Столярова, Г.І. Фролової. Київ : Талком, 2020. 471 с.

References

1. Proekt Derzhavnoi stratehii rehionalnoho rozvytku na period do 2027 roku "Rozvytok ta yednist, oriientovani na liudynu" [The draft National Strategy for Regional Development for the period up to 2027 "Development and unity focused on the human being"]. Kyiv, Ministry of Development of Territories and Communities [in Ukrainian].
2. Pro zatverdzhennia Derzhavnoi stratehii rehionalnoho rozvytku na period do 2015 roku: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 21 lystopada 2006 roku № 1001 [On approval of the State strategy for regional development for the period up to 2015: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of July 21, 2006 No. 1001]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1001-2006-%D0%BF> [in Ukrainian].
3. Deiaki pytannia udoskonalennia systemy monitorynhu ta otsinky rezultatyvnosti realizatsii derzhavnoi rehionalnoi polityky: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 20 hrudnia 2017 roku № 1029 [Some Issues of Improving the System of Monitoring and Evaluation of the Effectiveness of the Implementation of the State Regional Policy: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of December 10, 2017 No. 1029]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1029-2017-%D0%BF> [in Ukrainian].
4. Deiaki pytannia reformuvannia derzhavnoho upravlinnia Ukrainy : Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 24.06.2016 r. № 474-r [Some Issues of Reforming the State Administration of Ukraine: Decree No. 474-r of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 24.06.2016]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/474-2016-%D1%80> [in Ukrainian].
5. Pro vnesennia zmin do rozporiadzhen Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 24 chervnia 2016 r. № 474 i vid 27 hrudnia 2017 r. № 1013 : Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 18.12.2018 r. № 1102-r [On Amendments to the Ordinances of the Cabinet of Ministers of Ukraine of June 24, 2016 No. 474 and of December 27, 2017 No. 1013: Ordinance of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated December 18, 2018 No. 1102-p]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1102-2018-%D1%80> [in Ukrainian].
6. Deiaki pytannia realizatsii u 2015-2017 rokakh Derzhavnoi stratehii rehionalnoho rozvytku na period do 2020 roku: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 7 zhovtnia 2015 roku № 821 [Some Issues of Implementation of the 2015-2017 State Strategy for Regional Development for the Period up to 2020: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of October 7, 2015 No. 821]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/821-2015> [in Ukrainian].
7. Pro zatverdzhennia Poriadku rozroblennia Derzhavnoi stratehii rehionalnoho rozvytku Ukrainy i planu zakhodiv z yii realizatsii, a takozh provedennia monitorynhu ta otsinky rezultatyvnosti realizatsii zaznachenykh Stratehii i planu zakhodiv : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 11 lystopada 2015 r. №931 [On Approval of the Procedure for Development of the State Strategy for Regional Development of Ukraine and the Plan of Measures for Its Implementation, as well as for Monitoring and Evaluation of the Effectiveness of the Implementation of the aforementioned Strategies and Plan of Measures: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of November 11, 2015 No. 931]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/931-2015-%D0%BF> [in Ukrainian].
8. Pro zatverdzhennia Poriadku rozroblennia rehionalnykh stratehii rozvytku i planiv zakhodiv z yikh realizatsii, a takozh provedennia monitorynhu ta otsinky rezultatyvnosti realizatsii zaznachenykh rehionalnykh stratehii i planiv zakhodiv: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 11 lystopada 2015 roku № 932 [On approving the Procedure for development of regional development strategies and action plans for their implementation, as well as monitoring and evaluation of the effectiveness of the implementation of the mentioned regional strategies and action plans: Cabinet of Ministers of Ukraine of November 11, 2015 № 932]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/932-2015-%D0%BF> [in Ukrainian].
9. Pro zatverdzhennia Poriadku rozroblennia, provedennia monitorynhu ta otsinky realizatsii rehionalnykh stratehii rozvytku: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 16 lystopada 2011 roku № 1186 [On Approval of the Procedure for Development, Monitoring and Evaluation of the Implementation of Regional Development Strategies: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of November 16, 2011 No. 1186]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1186-2011-%D0%BF> [in Ukrainian].
10. Deiaki pytannia realizatsii u 2018-2020 rokakh Derzhavnoi stratehii rehionalnoho rozvytku na period do 2020 roku : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 12 veresnia 2018 № 733 [Some Issues of Implementation of the 2018-2020 State Strategy for Regional Development for the Period up to 2020: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of September 12, 2018 No. 733]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/733-2018-%D0%BF> [in Ukrainian].
11. Pro vnesennia zmin do Derzhavnoi stratehii rehionalnoho rozvytku na period do 2020 roku : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 20 hrudnia 2017 r. № 1089 [On Amendments to the State Regional Development Strategy for the Period to 2020: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of December 20, 2017 No. 1089]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-2017-%D0%BF> [in Ukrainian].
12. Shynkariuk O.V. (2016). Stanovlennia ta rozvytok informatsiino-metodychnoho zabezpechennia monitorynhu rehionalnoho liudskoho rozvytku (v konteksti realizatsii natsionalnykh zavdan TsRT) [Establishment and development of information and methodological support for regional human development monitoring (in the context of the MDGs' national tasks)]. *Modeliuvannia ta informatyzatsiia sotsialno-ekonomichnoho rozvytku Ukrainy – Modeling and informatization of socio-economic development of Ukraine*, 1, pp. 40-58 [in Ukrainian].
13. Shynkariuk O.V. (2016). Stanovlennia peredumov vprovadzhennia derzhavnoho rehuliuвання rehionalnoho liudskoho rozvytku v Ukraini (vid tsilei liudskoho rozvytku do zavdan staloho rozvytku) [Formation of prerequisites for implementation of state regulation of regional human development in Ukraine (from human development goals to sustainable development tasks)]. *Ekonomika i Derzhava – Economy and the State*, 8, pp. 70-78 [in Ukrainian].
14. Korniihuk O.O., Stoliarov V.F., Shynkariuk O.V. (2017). Formuvannia mekhanizmu derzhavnoho rehuliuвання stiikoho liudskoho rozvytku Khmelnytskoi

oblasti (vid idei do eksperymentu: Ch. 1 – stan i problemy derzhavnogo rehuliuвання) [Formation of the mechanism of state regulation of sustainable human development of Khmelnytsky region (from idea to experiment: Part 1 - state and problems of state regulation)]. *Ekonomika ta derzhava – Economy and the state*, 3, pp. 4-15 [in Ukrainian].

15. Korniiichuk O.O., Stoliarov V.F., Shynkariuk O.V. (2017). Formuvannia mekhanizmu derzhavnogo rehuliuвання stiikoho liudskoho rozvytku Khmelnytskoi oblasti (vid idei do eksperymentu: Ch. 2 – perspektyvy derzhavnogo rehuliuвання po-novomu) [Formation of the mechanism of state regulation of sustainable human development of Khmelnytsky region (from idea to experiment: Part 2 - prospects of state regulation in a new way)]. *Ekonomika ta derzhava – Economy and the state*, 4, pp. 4-15 [in Ukrainian].

16. Stoliarov V.F., Shynkariuk O.V. (2019). Sotsialno adekvatnyi menedzhment rehionalnogo liudskoho rozvytku v Ukrainському Donbasi ta na Podilli (vyklyky, namiry ta realii vymiru 2003-2013; 2017-2027). Chastyna 1: Metrolohiia liudskoho rozvytku ta problemy menedzhmentu v rehioni [Socially adequate management of regional human development in the Ukrainian Donbass and Podillia (challenges, intentions and realities of the 2003-2013 dimension; 2017-2027). Part 1: Metrology of Human Development and Management Problems in the Region]. *Ekonomichnyi visnyk Donbasu – Economic Herald of the Donbas*, 2 (56), pp. 229-256. doi: 10.12958/1817-3772-2019-2(56)-229-256 [in Ukrainian].

17. Stoliarov V.F., Shynkariuk O.V. (2019). Sotsialno adekvatnyi menedzhment rehionalnogo liudskoho rozvytku v Ukrainському Donbasi ta na Podilli (vyklyky, namiry ta realii vymiru 2003-2013; 2017-2027). Chastyna 2: Paradyhma liudianosti, harmonii ta misii rehionu [Socially adequate management of regional human development in the Ukrainian Donbass and Podillia (challenges, intentions and realities of the 2003-2013 dimension; 2017-2027). Part 2: Paradigm of humanity, harmony and mission of the region]. *Ekonomichnyi visnyk Donbasu – Economic Herald of the Donbas*, 3 (57), pp. 241-281. doi: 10.12958/1817-3772-2019-3(57)-241-281 [in Ukrainian].

18. Shynkariuk O.V., Siihaiov A. O. (2016). Instytutalizatsiia providnykh elementiv mekhanizmu derzhavnogo rehuliuвання rehionalnogo liudskoho rozvytku (Chastyna I. Vyznachennia tsilei rozvytku, prohnozuvannia i planuvannia rehionalnogo liudskoho rozvytku) [Institutionalization of leading elements of the mechanism of state regulation of regional human development (Part I. Definition of development goals, forecasting and planning of regional human development)]. *Visnyk Berdianskoho universytetu menedzhmentu i biznesu – Bulletin of Berdiansk University of Management and Business*, Issue 3(35), pp. 80-92 [in Ukrainian].

19. Shynkariuk O.V., Siihaiov A. O. (2016). Instytutalizatsiia providnykh elementiv mekhanizmu derzhavnogo rehuliuвання rehionalnogo liudskoho rozvytku (Chastyna II. Finansuvannia i biudzhetuвання zakhodiv i zavdan rehionalnogo liudskoho rozvytku) [Institutionalization of leading elements of the mechanism of state regulation of regional human development (Part II. Financing and budgeting of activities and tasks of regional human development)]. *Visnyk Berdianskoho universytetu menedzh-*

mentu i biznesu – Bulletin of Berdiansk University of Management and Business, Issue 4(36), pp. 121-138 [in Ukrainian].

20. Shynkariuk O.V., Siihaiov A. O., Stoliarova V. V. (2017). Instytutalizatsiia providnykh elementiv mekhanizmu derzhavnogo rehuliuвання rehionalnogo liudskoho rozvytku (Chastyna III (poperednia). Monitorynh rehionalnogo liudskoho rozvytku) [Institutionalization of leading elements of the mechanism of state regulation of regional human development (Part III (preliminary). Monitoring of regional human development)]. *Visnyk Berdianskoho universytetu menedzhmentu i biznesu – Bulletin of Berdiansk University of Management and Business*, Issue 1(37), pp. 60-72 [in Ukrainian].

21. Shynkariuk O.V., Siihaiov A. O., Stoliarova V. V. (2018). Instytutalizatsiia providnykh elementiv mekhanizmu derzhavnogo rehuliuвання rehionalnogo liudskoho rozvytku (Chastyna III (osnovna). Monitorynh rehionalnogo liudskoho rozvytku) [Institutionalization of leading elements of the mechanism of state regulation of regional human development (Part III (Basic). Monitoring Human Regional Development)]. *Visnyk Berdianskoho universytetu menedzhmentu i biznesu – Bulletin of Berdiansk University of Management and Business*, Issue 1(41), pp. 74-88 [in Ukrainian].

22. Shynkariuk O.V., Siihaiov A. O., Stoliarova V. V. (2018). Instytutalizatsiia providnykh elementiv mekhanizmu derzhavnogo rehuliuвання rehionalnogo liudskoho rozvytku (Chastyna III (zakliuchna). Monitorynh rehionalnogo liudskoho rozvytku) [Institutionalization of leading elements of the mechanism of state regulation of regional human development (Part III (final). Monitoring Human Regional Development)]. *Visnyk Berdianskoho universytetu menedzhmentu i biznesu – Bulletin of Berdiansk University of Management and Business*, Issue 2(42), pp. 73-84 [in Ukrainian].

23. Naukovo-praktychnyi komentar do Biudzhethnogo Kodeksu Ukrainy [Scientific and Practical Commentary to the Budget Code of Ukraine]. (2011). (2nd ed., rev. ed.). Kyiv, State Educational and Scientific Institution "Academy of Financial Management", Ukrainian State University of Finance and International Trade [in Ukrainian].

24. Libanova E.M., Horbulin V.P., Pyrozhekov S.I. et al. (2015). Polityka intehratsii ukrainskoho suspilstva v konteksti vyklykiv ta zahroz podii na Donbasi: natsionalna dopovid [The policy of integration of Ukrainian society in the context of challenges and threats of events in the Donbass]. Kyiv, NAS of Ukraine [in Ukrainian].

25. Romaniuk S.A. (2013). Rozvytok rehioniv u vidkrytii ekonomitsi: teoriia, polityka, praktyka [Development of regions in an open economy]. Kyiv, NADU [in Ukrainian].

26. Stoliarova V.V., Ovcharenko T.V., Kalashnikova L.M. (2019). Stanovlennia biudzhethnogo federalizmu v Ukraini ta osoblyvosti suchasnoho Donbasu [Formation of budget federalism in Ukraine and features of modern Donbass]. *Ekonomichnyi visnyk Donbasu – Economic Herald of the Donbas*, 3 (57), pp. 89-102. doi: 10.12958/1817-3772-2019-3(57)-89-102 [in Ukrainian].

27. Stoliarov V. F., Kukartseva S. V. (2006). Mekhanizm rehionalnogo rozvytku natsionalnoi ekonomiky [Mechanism of regional development of national economy]. Kyiv, KNUTD [in Ukrainian].

28. Oleksiienko M. M. (2016). Udoskonalennia oblikovo-analitychnoho aspektu rozvytku sotsialno-ekonomichnykh system rehioniv Ukrainy yak nahalna peredumova zmitsnennia ekonomichnoi bezpeky derzhavy [Improvement of accounting and analytical aspect of development of socio-economic systems of the regions of Ukraine as an urgent prerequisite for strengthening the economic security of the state]. *Finansovyi mekhanizm zabezpechennia staloho rozvytku sotsialno-ekonomichnykh system* [The financial mechanism for ensuring the sustainable development of socio-economic systems]. Berdiansk, Tkachuk O.V., (pp. 121-141) [in Ukrainian].

29. Otkydach M. V. (2016). Metodichni pidkhody do pobudovy subindeksiv rehionalnogo liudskoho rozvytku [Methodical approaches to the construction of subindices of regional human development]. *Demohrafiia ta sotsialna ekonomika – Demography and the social economy*, 1, pp. 145-157 [in Ukrainian].

30. Tsili rozvytku tysiacholittia «Ukraina – 2010». Natsionalna dopovid [Millennium Development Goals Ukraine 2010. National report]. (2010). Kyiv, Ministry of Economy of Ukraine [in Ukrainian].

31. Tsili rozvytku tysiacholittia «Ukraina – 2030». Natsionalna dopovid [Millennium Development Goals Ukraine 2030. National report]. (2017). Kyiv, Ministry of Economy of Ukraine [in Ukrainian].

32. Stoliarov V.F., Shynkariuk O.V., Stoliarova V.V. (2020). Orhanizatsiino-metodychne zabezpechennia uzgodzhenoho stratezhichnogo upravlinnia sotsialno-ekonomichnym rozvytkom rehioniv ta derzhavy v transformatsiinykh umovakh [Organizational and methodological support of coordinated strategic management of socio-economic development of regions and the state in transformational conditions.]. *Stratehichni priorytety sotsialno-ekonomichnogo rozvytku Ukrainy / Strategic priorities of socio-economic development of Ukraine*. Kyiv, Talkom [in Ukrainian].

Столяров В. Ф. Композиционный мониторинг регионального людського розвитку

У статті в контексті оцінки інформаційно-методичного забезпечення проекту Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2027 року «Розвиток та єдність, орієнтовані на людину» розкрито етапи становлення прогнозування складових Індексу регіонального людського розвитку (ІРЛР) з використанням елементів композиції та декомпозиції.

Доведено, що першочерговим етапом композиційного моніторингу ІРЛР повинен стати аналіз «доведення до виконавців та контроль виконання відповідних державних рішень».

Наведено логічну схему оцінки результативності та ефективності механізму державного регулювання регіонального людського розвитку на базі композиційного моніторингу досягнення Цілей Розвитку Тисячоліття на період до 2015 року та Цілей Сталого Розвитку на період до 2020, 2027 та 2030 років.

Детально розглянуто алгоритм комплексної рейтингової оцінки складових та інтегрального значення ІРЛР в системі показників – індикаторів композиційного моніторингу.

Ключові слова: регіональний людський розвиток, композиційний моніторинг, композиція, складові, фактори, безпека, декомпозиція.

Stolyarov V. Composite Monitoring of Regional Human Development

In the context of the assessment of the information and methodological support of the draft National Strategy for Regional Development for the period up to 2027 “Human-centered development and unity”, the stages of formation of forecasting of components of the Regional Human Development Index (RHDI) using elements of composition and decomposition are revealed.

It has been proved that the primary stage of composite monitoring of the RHDI should be the analysis of “bringing to performers and controlling the implementation of relevant state decisions”.

The logical scheme of estimation of the efficiency and effectiveness of the mechanism of state regulation of regional human development on the basis of composite monitoring of achievement of the Millennium Development Goals for the period up to 2015 and Sustainable Development Goals for the period 2020, 2027 and 2030 is presented.

The algorithm of complex rating estimation of components and integral value of IRRL in the system of indicators – indicators of composite monitoring is considered in detail.

Keywords: regional human development, compositional monitoring, composition, components, factors, security, decomposition.

Столяров В. Ф. Композиционный мониторинг регионального человеческого развития

В статье в контексте оценки информационно-методического обеспечения проекта Государственной стратегии регионального развития на период до 2027 года «Развитие и единство, ориентированные на человека» раскрыты этапы становления прогнозирования составляющих Индекса регионального человеческого развития (ИРЧР) с использованием элементов композиции и декомпозиции.

Доказано, что первоочередным этапом композиционного мониторинга ИРЧР должен стать анализ «доведения до исполнителей и контроль исполнения соответствующих государственных решений».

Приведена логическая схема оценки результативности и эффективности механизма государственного регулирования регионального человеческого развития на базе композиционного мониторинга достижения Целей Развития Тысячелетия на период до 2015 года и Целей Устойчивого Развития на период до 2020, 2027 и 2030 годов.

Подробно рассмотрен алгоритм комплексной рейтинговой оценки составляющих и интегрального значения ИРЧР в системе показателей – индикаторов композиционного мониторинга.

Ключевые слова: региональное развитие общества, композиционный мониторинг, композиция, составляющие, факторы, безопасность, декомпозиция.

Стаття надійшла до редакції 12.02.2020

Прийнято до друку 20.02.2020